

**WYDZIAŁ
ZARZĄDZANIA**

Uniwersytet Łódzki

Łódź, dnia 15.09.2022 r.

RECENZJA ROZPRAWY DOKTORSKIEJ

mgr Alicji Koperskiej pt.: „Emergencja trybów organizowania w organizacjach kooperacyjnych”

napisanej pod kierunkiem dr hab. Macieja Ławrynowicza, prof. UEP

Układ treści

1. Podstawa i cel recenzji	.....s. 2
2. Przedmiot recenzji	.....s. 2
3. Problem i pytania badawcze	.....s. 2
4. Metody badań i analizy danych.....	.....s. 4
5. Struktura pracy i aspekty formalne	.....s. 5
6. Ocena merytoryczna i uwagi.....	.....s. 6
7. Podsumowanie i wniosek końcowy.....	.....s. 9

Wydział Zarządzania UŁ

Katedra Zarządzania Zasobami Ludzkimi

ul. Matejki 22/26, 90-237 Łódź

 www.wz.uni.lodz.pl

1. Podstawa i cel recenzji

Podstawą niniejszej opinii jest pismo (BRAN/376a/2022) prof. dr hab. Barbary Jankowskiej, Przewodniczącej Rady Awansów Naukowych UEP, z dnia 23.08.2022 roku, w którym Rada Awansów Naukowych Uniwersytetu Ekonomicznego w Poznaniu zwróciła się do mnie z prośbą o ocenę rozprawy doktorskiej mgr Alicji Koperskiej. Praca mieści się w dyscyplinie w dyscyplinie nauki o zarządzaniu i jakości.

Celem recenzji jest stwierdzenie, czy rozprawa doktorska spełnia warunki ustawowe i uzasadnia dopuszczenie pani mgr Alicji Koperskiej do publicznej obrony – podstawa: ustawa Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce z dnia 20 lipca 2018r. (Dz. U. z 2020r, poz. 85 z późn. zm.).

2. Przedmiot recenzji

Przedmiotem recenzji jest rozprawa doktorska mgr Alicji Koperskiej pt.: „Emergencja trybów organizowania w organizacjach kooperacyjnych”, napisana pod kierunkiem dr hab. Macieja Ławrynowicza, prof. UEP.

Praca liczy 233 strony i zawiera: stronę tytułową (bez numeru), spis treści – 2 strony (s. 1-2), wstęp – 7 stron (s. 3-9) część zasadniczą – 163 stron (s. 10-172), zakończenie – 6 stron (s. 173-178), bibliografię – 17 stron (s. 179-196), wykaz tabel – 2 strony (s. 197-198), wykaz rysunków – 1 strona (s. 199), załączniki – 34 strony (s. 200-233).

W spisie bibliografii ujęto 328 pozycji. W wykazie form graficznych zawarto tytuły 23 tabel i 14 rysunków. Część zasadnicza pracy składa się z czterech rozdziałów, które liczą: pierwszy – 40 stron, drugi – 26 stron, trzeci – 19 stron, czwarty – 78.

3. Problem i pytania badawcze

Problem badawczy dotyczy wyłaniania się sposobów indywidualnego i zbiorowego działania rozumianych jako tryby organizowania w kontekście organizacji kooperacyjnych. Aby zrozumieć proces konstruowania się tych sposobów, Autorka przyjęła w swoim projekcie badawczym perspektywę teorii emergencji, co pozwoliło jej uchwycić dynamikę wyłaniania się trybów

Wydział Zarządzania UŁ

Katedra Zarządzania Zasobami Ludzkimi

ul. Matejki 22/26, 90-237 Łódź

organizowania (s. 4). Doktorantka, uzasadniając wybór problemu badawczego, podkreśliła, iż literatura poświęcona interesującym ją problemom „stanowi cenny wkład w rozumienie ról, jakie aktorzy organizacyjni przyjmują, interpretując niejednoznaczny kontekst organizacyjny i problematyzują go, a następnie proponują alternatywne rozwiązania niejednoznaczności”(s. 3). Zauważyła jednak, że analizowane pozycje koncentrują się na tym, „jak aktorzy społeczni wykorzystują zasoby w celu tworzenia nowych instytucji lub przekształcania istniejących” (s. 3). Z tego względu zdecydowała przyjąć perspektywę emergencji trybów organizowania, „by odejść od założenia, że celem działania aktorów społecznych w organizacji są zmiany instytucjonalne i zbadać to, jak konstruowany jest sposób ich indywidualnego i zbiorowego działania” (s. 3). Na s. 48 napisała ponadto: „Tym co stanowi lukę badawczą na tym polu jest jednak określenie jak konstruowany jest sposób działania twórców będący konsekwencją jej unikatowych cech, takich jak brak mechanizmów kontroli i otwarte członkostwo”. Dodała także, iż z przeglądu literatury wynika, że pewne wnioski dotyczące działania twórców w organizacjach kooperacyjnych wzajemnie się wykluczają oraz że brakuje prac poświęconych porządkom instytucjonalnym obecnym w analizowanych organizacjach.

Aby rozwiązać postawiony w pracy problem badawczy, bazując na przeglądzie literatury poświęconej teorii organizacji, organizacji kooperacyjnych i emergencji, Doktorantka sformułowała główne pytanie badawcze (s. 5):

- ✓ jak konstruowany jest proces wyłaniania się trybów organizowania w organizacjach kooperacyjnych?

oraz pytania pomocnicze:

- ✓ jakie tryby i porządki instytucjonalne wyłaniają się w tych organizacjach
- ✓ jak aktorzy organizacyjni radzą sobie z konkurencyjnymi trybami organizowania i porządkami instytucjonalnymi?.

Pytania badawcze „pokazują” poziomy analizy: organizacyjny (porządki instytucjonalne) i indywidualny (działania aktorów organizacyjnych; tryby organizowania). Emergencja związana jest z dwoma wymienionymi poziomami analizy, „uwidacznia bowiem, jak indywidualny aktor społeczny działa w kontekście organizacji (s. 78).

Problematyka rozprawy mieści się w dyscyplinie nauki o zarządzaniu i jakości. Intencje Autorki zostały sprecyzowane. Pytania badawcze sformułowano poprawnie. Treści dysertacji świadczą

u umiejętności przedstawienia kontekstu problemu badawczego. Rozważania mają solidną podstawę teoretyczną - 328 pozycji, z czego ok. 95% stanowią źródła obcojęzyczne, głównie anglojęzyczne. W zbiorze literatury są uznane prace naukowe. Doktorantka napisała, że dokonała przeglądu literatury w oparciu o zasoby bazy Web of Science. Posługiwała się „rozumieniem organizacji kooperacyjnych spójnym z określonymi w toku wstępnych badań literaturowych typami organizacji: hackerspace’ami, makerspace’ami i fab labami” (s.18). Do analiz wykorzystwała programy VOSviewer oraz Bibliometrix (s. 19).

4. Metody badań i analizy danych

Część empiryczna dysertacji stanowi odpowiedź na dwa cele szczegółowe pracy wymienione w punkcie 3 recenzji. Autorka przyjęła działanie zgodne z „nurtem konstrukcjonizmu społecznego”. Aby rozwiązać problem badawczy, mgr A. Koperska wybrała „instrumentarium etnografii organizacyjnej”. Prowadziła obserwacje uczestniczące w trzech organizacjach. Zrealizowała 21 wywiadów. Dodatkowo przeanalizowała statuty organizacji pozarządowych, biuletyny informacyjne, dokumentację projektową. Zgadzam się z Autorką, iż taka „kombinacja źródeł” pozwoliła „stworzyć spójną relację obejmującą dwa poziomy analizy - indywidualny (widoczny w eksploracji trybów organizowania) i organizacyjny (widoczny w eksplikacji porządków instytucjonalnych)” (s 6). Do analizy materiału empirycznego wykorzystwała program Atlas.ti. Badania prowadzone były w latach 2018-2022: obserwacje uczestniczące w latach 2019-2020, wywiady indywidualne w latach 2018-2020 a analiza dokumentów w latach 2018-2022.

Wywiady swobodne prowadzone były z użytkownikami różnego typu przestrzeni pracy wspólnej. Badanych pytano o ich motywy zaangażowania się w pracę w tych przestrzeniach, o sposoby planowania, organizowania, finansowania, podejmowania decyzji; proszono ich o możliwie szczegółowe opisy realizowanych projektów i historie kształtowania się profesjonalnych tożsamości.

Nie mam zastrzeżeń do opisu badań, sposobu ich przeprowadzenia i analizy danych. Założenia i sposób prowadzenia badań zaprezentowane zostały właściwie. Wybrane przez mgr Autorkę metody dały możliwości poznania tego, co badała. Zarówno charakterystyka metod i przebiegu badania oraz „gęsty opis” relacjonujący badania uwiarygodniają postępowanie Doktorantki.

Wydział Zarządzania UŁ

Katedra Zarządzania Zasobami Ludzkimi

ul. Matejki 22/26, 90-237 Łódź

Treści części metodologicznej przekonują, że mgr A. Koperska wie, jak badać, to, co ją zainteresowało i świadczą o umiejętności doboru sposobów gromadzenia i analizowania danych, co pozwala pozytywnie ocenić jej przygotowanie do prowadzenia pracy naukowej. Doktorantka jest świadoma ograniczeń związanych z przyjętą metodyką badania (s. 176) i potrafi wskazać kierunki dalszych poszukiwań (s. 177-178).

5. Struktura pracy i aspekty formalne

Część zasadnicza pracy składa się z czterech rozdziałów, które liczą: pierwszy – 40 stron, drugi – 26 stron, trzeci – 19 stron, czwarty – 78. Część tę poprzedza wstęp i „zamyka” zakończenie. W końcowym fragmencie rozprawy umieszczono bibliografię, wykaz tabel, wykaz rysunków i załączniki.

We wstępie mgr A. Koperska uzasadniła powody podjęcia tematu, wskazała lukę badawczą, przedstawiła „ustalenia terminologiczne”, opisała syntetycznie sposób realizacji badań oraz scharakteryzowała strukturę dysertacji. Część teoretyczna składa się z dwóch rozdziałów. Pierwszy powstał na podstawie przeglądu literatury poświęconej współczesnym teoriom organizacji. Drugi rozdział zawiera rozważania na temat złożoności organizacyjnej, w tym dotyczące trybów organizowania, mechanizmów radzenia sobie ze złożonością, porządków instytucjonalnych i teorii emergencji. W części empirycznej zaprezentowano materiał badawczy, wnioski dotyczące zarówno organizacyjnego, jak i indywidualnego poziomu analizy oraz wskazano walory naukowe pracy. Zakończenie stanowi podsumowanie rozważań. Ujęto w nim także implikacje praktyczne, ograniczenia przyjętej metodyki i zaproponowano kierunki dalszych badań.

Uważam, iż „konstrukcja” dysertacji odpowiada wymogom stawianym pracom naukowym (wstęp, część zasadnicza, zakończenie). Kolejność treści jest uzasadniona i nie budzi zastrzeżeń. Tok rozważań jest logiczny, „uporządkowany”. Całej pracy oraz poszczególnym jej fragmentom nadano tytuły adekwatne do zawartych w nich treści. W opracowaniu wykorzystano formy graficzne, ilustrujące, podsumowujące bądź wyjaśniające opisy słowne. Przypisy zredagowano prawidłowo. Praca napisana jest językiem właściwym dla reprezentowanej przez Doktorantkę dyscypliny. W opracowaniu występuje wiele błędów interpunkcyjnych (brakuje przecinków).

Mam wątpliwości do podziału treści na poszczególne fragmenty. Jestem zwolenniczką zachowania proporcji rozdziałów pod względem objętości; w pracy widoczne są dysproporcje pomiędzy poszczególnymi fragmentami (oczywiście rozumiem intencje Autorki w kwestii przyjętej struktury opracowania). Tabela 2 mogłaby stanowić załącznik do pracy. Pod rysunkiem 15 brakuje źródła (s. 155). Poza tym ten rysunek nie został oznaczony właściwym numerem (następny jest rysunek 8 - s. 157). W końcowej części pracy Doktorantka nie zamieściła wykazu fotografii zawartych w dysertacji.

6. Ocena merytoryczna i uwagi

Pracę Pani A. Koperskiej przeczytałam z zainteresowaniem. Problematyka przedmiotowa rozprawy osadzona jest w teorii organizacji. Rozważania dotyczące trybów organizowania twórców w organizacjach kooperacyjnych prowadzone są z perspektywy złożoności organizacyjnej która jest punktem wyjścia do rozważań na temat różnorodności porządków instytucjonalnych i współzależnych wobec nich trybów organizowania.

Kluczowe „dla ramy poznawczej pracy” Autorka uznała następujące stwierdzenia:

- ✓ Tryb organizowania jest zinstytucjonalizowany, co implikuje fakt, że jest konstruowany i dekonstruowany w oparciu o porządek instytucjonalny (s. 76).
- ✓ Porządek instytucjonalny to: kluczowe wartości, normy, źródła legitymizacji, podstawy podejmowania decyzji, zasady organizujące, natura relacji aktorów i cele przyświecające aktorom organizacyjnym (s. 76).
- ✓ Procesy o wyższej złożoności (w tej pracy to tryby organizowania) wyłaniają się z łączenia się emergentów, czyli własności o niższej złożoności (w tej pracy z elementów składowych porządków instytucjonalnych) w nowe strukturalne konfiguracje (s. 77).
- ✓ Emergenty (w tej pracy elementy składowe porządków instytucjonalnych) wnoszą do świata społecznego nowe, własne moce przyczynowe, które wpływają na zjawiska i procesy, z których się wyłaniają i kontrolują kierunek tego wpływu (przyczynowość odgórna, oddolna i tego samego poziomu)(s. 77).

Doktorantka prawidłowo uzasadniła wybór problematyki dysertacji, poprawnie sformułowała lukę poznawczą i pytania badawcze. Dokonała przeglądu „bogatej literatury”. Odwołując się do poglądów uznanych autorów polskich i zagranicznych, nakreśliła kontekst rozważań. Wyniki

Wydział Zarządzania UŁ

Katedra Zarządzania Zasobami Ludzkimi

ul. Matejki 22/26, 90-237 Łódź

badania zaprezentowane zostały przejrzysto. Dały podstawę do udzielenia odpowiedzi na postawione pytania badawcze (cytuję: „podstawowy uzysk poznawczy rozprawy koncentruje się na udzieleniu odpowiedzi na główne pytanie badawcze (jak konstruowana jest emergencja trybów organizowania w organizacjach kooperacyjnych)” – s. 6).

Wyniki badań wskazały na podstawowy rezultat poznawczy tej pracy w postaci określenia, że elementem konstruowania się emergencji trybu organizowania jest sprawczość aktorów organizacyjnych. Sprawczość ta wyraża się w działaniu ukierunkowanym ku rutynom z przeszłości, celom stawianym na przyszłość oraz aktywności będącej odpowiedzią na bieżące warunki. Każdy z tych sposobów działania współzależny od pozostałych (s. 173). Sprawczość to w świetle wyników badań zaangażowanie aktorów w działanie poprzez odtwarzanie i przekształcanie struktur wynikających z wzajemnego oddziaływania nawyków, osądów i celów w odpowiedzi na problemy w zmieniającym się kontekście (s. 6).

Podkreślając walory naukowe rozprawy, Autorka stwierdziła, że „nie powstały jednak dotychczas badania podejmujące temat złożoności instytucjonalnej przestrzeni pracy wspólnej. Zidentyfikowane w tej pracy porządki instytucjonalne i tryby organizowania są pierwszą tego typu analizą organizacji kooperacyjnych. Mają więc potencjał, by być podstawą do dalszych badań w ramach teorii instytucjonalnej” (s. 178). Magister A. Koperska wskazała także implikacje praktyczne (s. 176-177).

Ogólna ocena rozprawy jest pozytywna, jednak mam pewne uwagi i sugestie. Stanowią one zaproszenie do dyskusji oraz zachętę do doskonalenia warsztatu badacza („...mądry człowiek skłonny jest uczyć się od tych, którzy go ocenili, zwrócili mu uwagę i przedyskutowali z nim ten ustęp” - Dale Carnegie). Sformułowałam też kilka pytań („Ważne jest, by nigdy nie przestać pytać. Ciekawość nie istnieje bez przyczyny ... - Albert Einstein):

- ✓ We wstępie nie ujęto celu pracy. Dopiero w czwartym rozdziale „Metodyka badań własnych”, w punkcie 4.1 wskazano cele szczegółowe, cytuję: „Część empiryczna niniejszej dysertacji stanowi odpowiedź na dwa cele szczegółowe pracy: 1. analiza eksploracyjna organizacji kooperacyjnych identyfikująca występujące tam porządki instytucjonalne, tryby organizowania i mechanizmy radzenia sobie ze złożonością 2.

zidentyfikowanie jak konstruowany jest proces emergencji trybów organizowania w organizacjach kooperacyjnych”. (s. 79). Skoro określono cele szczegółowe, to czemu nie sformułowano celu głównego, ogólnego? Do czego odnosi się zatem uszczegółowienie powyżej ujętych celów?

- ✓ Na s. 81 napisano „Ważną kwestią w każdym projekcie badań społecznych jest identyfikacja typu i liczby uczestników badań w kontekście możliwości wygenerowania jak największej ilości pogłębionych danych (...)”. Co Autorka rozumie przez „identyfikację typu uczestników”? Moim zdaniem niewiele napisano o uczestnikach wywiadów. Czy był to świadomy „zabieg”? Jeśli tak, to jaki był jego powód? Zgodnie z zaleceniami M. Kostery i J. Kociatkiewicza dotyczącymi prowadzenia zaangażowanych badań jakościowych w przedstawieniu terenu badawczego należy scharakteryzować rozmówców, nie tylko ich role organizacyjne, ale wiek, doświadczenie zawodowe, rodzaj biznesu, bowiem pozwala to lepiej zrozumieć sens ich wypowiedzi (Problemy Zarządzania vol. 12, nr 1 (45), 2014, s. 15).
- ✓ Opinie i zachowania badanych uwarunkowane są ich doświadczeniami. Autorka na s. 154 napisała: „wcześniejsze doświadczenia wpływają na to, jak aktorzy organizacyjni rozpoznają i interpretują otaczający ich świat” i na s. 156: „odnoszą też swoją bieżącą sytuację do wcześniejszych doświadczeń, schematów lub zasad”. Owe doświadczenia wynikają między innymi z wieku poszczególnych osób. Stąd moje pytania: czy respondenci byli zróżnicowani ze względu na wiek? Jeśli tak, to czy Doktorantka zaobserwowała różnice w opiniach badanych wynikające z ich wieku? Czy doświadczenia osób spoza Polski (organizacji z Londynu) różnią się od doświadczeń badanych z naszego kraju? Czy czynnik kulturowy ma znaczenie dla wyników badań?
- ✓ Czy w organizacjach kooperacyjnych występują zachowania rywalizacyjne?
- ✓ Na s. 175 napisano: „(...) można założyć, że pojęcie metaorganizacji można definiować szerzej, nie tylko w kontekście organizacji członkowskich, ale również indywidualnych podmiotów lub osób pracujących w charakterze wolnych strzelców. Wnosi to również asumpt do dyskusji na temat tego czy rama poznawcza uwzględniająca charakter organizacji kooperacyjnej jako metaorganizacji mogłaby prowadzić do nowych sposobów rozumienia tej rzeczywistości społecznej”. Co Doktorantka o tym sądzi, mogłaby, czy nie?
- ✓ Czego nauczyła się Doktorantka, realizując projekt badawczy? Jakie napotkała trudności (poza tym, że realizowała badania w okresie pandemii) i jak sobie z nimi poradziła?

7. Podsumowanie i wniosek końcowy

Ogólna ocena rozprawy (tzn. poprawności treści, formuły problemu badawczego i sposobu jego rozwiązania, podstawy źródłowej rozważań oraz aspektów formalnych) **jest pozytywna**.

Rozprawa doktorska mgr Alicji Koperskiej:

- ✓ świadczy o ogólnej wiedzy teoretycznej Kandydatki - dokonano w niej analizy literatury (przypisy, bibliografia), co umożliwiło uzasadnić podjętą problematykę, wskazać lukę badawczą, sformułować pytania badawcze i wyciągnąć wnioski
- ✓ jest wynikiem działań metodycznych i pozwala wnioskować o umiejętności prowadzenia pracy naukowej
- ✓ stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego
- ✓ może być podstawą artykułu, który warto skierować do recenzji w międzynarodowym czasopiśmie naukowym

W mojej opinii **rozprawa**, napisana pod kierunkiem dr hab. Macieja Ławrynowicza, prof. UEP **spełnia warunki ustawowe i uzasadnia dopuszczenie pani mgr Alicji Koperskiej do publicznej obrony** – podstawa: (Dz. U. z 2020r, poz. 85 z późn. zm.). W związku z powyższym wnioskuję o dopuszczenie rozprawy do publicznej obrony.

Joanna Cewińska